

Deze rubriek gaat over timmeren, schilderen
en restaureren aan de Groninger molens

MOLENONDERHOUD

Tekst: Johan van Dijk
Foto's: Jelte Oosterhuis

**Het bouwhistorisch verhaal van korenmolen
Wilhelmina te Noorderhoogebrug**
Interview met Anne Wieringa, molenadviseur

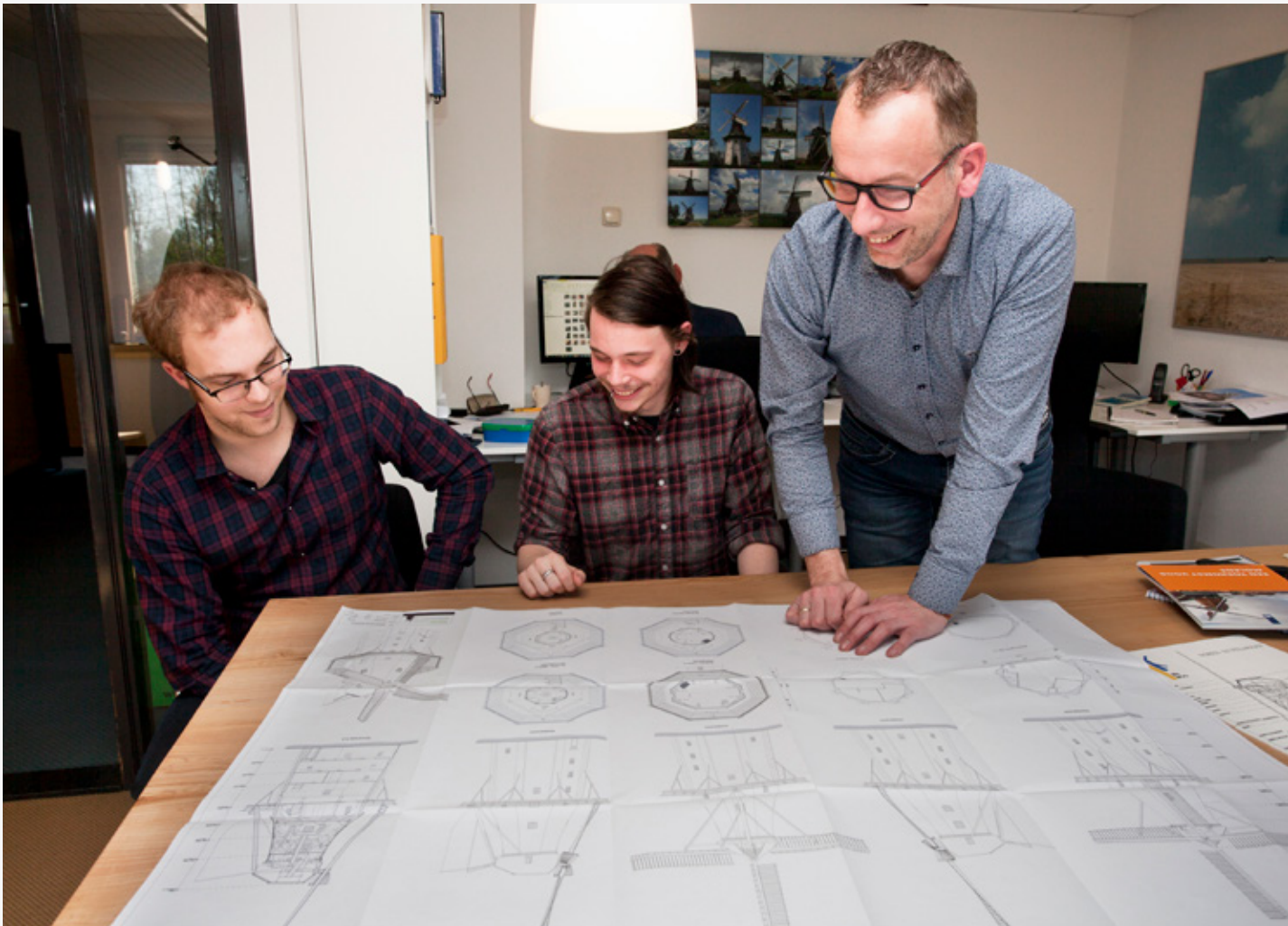
Anne Wieringa van Wieringa Molenbouwadvies uit Winsum wilde graag eens vertellen over de bouwhistorische benadering van molens en het belang daarvan voor restauraties. Een interessante ontwikkeling met al

even interessante technieken die de moeite waard zijn om over te vertellen

Molenrestauraties

Anne Wieringa is voor veel mensen in de Groninger molenwereld geen onbekende. Na in 2006 zijn getuigschrift vrijwillig molenaar te hebben behaald, nam de bouwkundige de functie van technisch adviseur van de Molenstichting Fivelingo voor zijn rekening. Het is daar niet bij gebleven: tegenwoordig begeleidt Wieringa Molenbouwadvies

ANNE WIERINGA (RECHTS)
MET TWEE MEDEWERKERS

restauraties en onderhoud van een aanzienlijk deel van het Groninger molenbestand. Steeds meer komen daar ook andere monumenten bij, zoals diverse kerktorens. De vele restauraties die Anne heeft begeleid, hebben er ook voor gezorgd dat zijn inzicht in de molen als constructie én als bouwhistorisch object in de loop van de jaren steeds meer is verdiept. "Het is prachtig dat je de geschiedenis van een molen aan de constructie af kunt lezen" licht Anne toe. Naast Anne Wieringa werken ook bouwkundigen Ben Hut en Reint Verkerk aangevuld met architectuurhistoricus Ype Jan Nienhuis bij Wieringa Molenbouwadvies. Ype Jan volgt momenteel een opleiding Bouwhistorie en Restauratie aan de Hogeschool Utrecht, om zich nog meer in de bouwhistorie van monumenten te kunnen verdiepen. Alhoewel hij de naam Nienhuis draagt, is Ype Jan geen directe familie van de bekende Groningse molenaarsfamilie en molens zeiden hem aanvankelijk weinig. Uiteraard is dat door zijn werkzaamheden nogal veranderd.

Monumentenbehoud

Monumentenbehoud is niet te zien als iets statisch. In de loop van de tijd zijn de inzichten op het gebied van restauraties steeds weer veranderd. In 2011 is er voor de laatste keer een grote wijziging geweest in het beleid van de huidige Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ten opzichte van onder andere molenrestauraties. Rond dezelfde tijd raakte Anne Wieringa betrokken bij het

opstellen van het restauratieplan voor de korenmolen Wilhelmina in Noorderhoogebrug. De eigenaar, Molenstichting Hunsingo en vanaf 2015 de Stichting De Groninger Poldermolens, wilde voor de restauratie ook graag een (bouw)historische verkenning uit laten voeren. De gemeente Groningen besloot daarna een bijdrage ter beschikking te stellen voor bouwhistorisch onderzoek van de molen. Diverse specialisten hielden zich bezig met het project en de restauratie werd voortvarend ter hand genomen. Uiteindelijk kwam het project in 2018 rond en zijn er gedetailleerde tekeningen gemaakt van de gehele molen. Ben Hut heeft hier aanvankelijk als stagiair en later als werknemer heel veel tijd aan besteed.

Moderne technieken

Om een molen helemaal te kunnen uittekenen en daarnaast een waardebeoordeling van de afzonderlijke onderdelen te kunnen doen, worden moderne technieken gebruikt. Drie camera's op een standaard maken foto's die later omgezet kunnen worden naar een 2D- of een 3D-tekening. Het uitwerken van dergelijke tekeningen kost heel veel tijd. Anne: "Met de Wilhelmina is Ben zo'n 80 uur aan het tekenen geweest" Het resultaat mag er dan ook zijn: een gedetailleerde tekening van de molen waarop de kleinste details worden weergegeven. Wel is er voor gekozen om bepaalde onderdelen, zoals bijvoorbeeld het bedieningsmechanisme van de zelfzwichting, niet tot in detail uit te werken. "Als je ook de zelfzwichting helemaal zou moeten uittekenen, dan zou je nog een keer zo lang bezig zijn" legt Anne uit. De nieuwe techniek van fotograferen zorgt er overigens voor dat het inmeten in één dag kan gebeuren, met de hand inmeten kost 4 tot 5 dagen!

Waardestelling

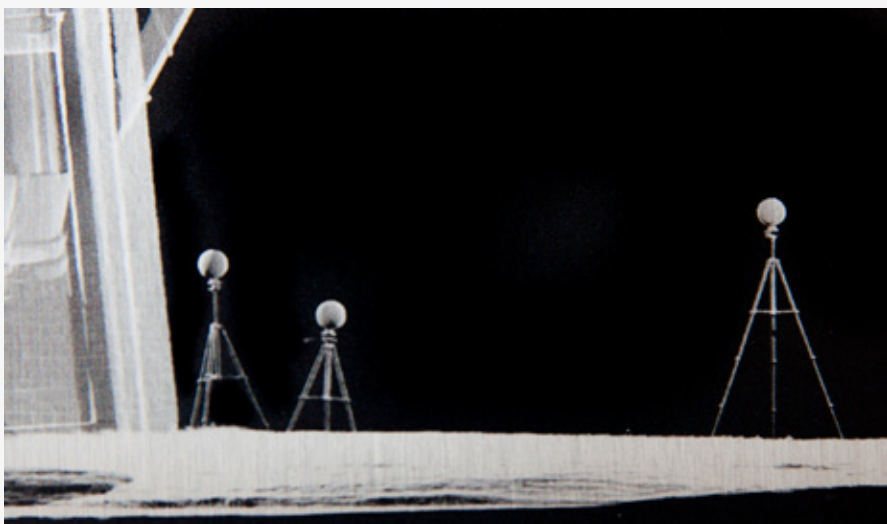
Wat draagt het gedetailleerd in kaart brengen van een molen nou precies bij aan het onderhoud? Voor het maken van onderhoudsplannen is het vooral erg handig dat door middel van de tekeningen elk molenonderdeel een waardestelling krijgt. Daarbij wordt een driekleurensysteem gebruikt. Blauw staat voor een hoge monumentale waarde. Het behoud van deze onderdelen staat voorop. Denk hierbij onder andere aan de achtkantconstructie en het gaande werk van een molen. Groen staat voor een positieve monumentale waarde: aanpassingen

zijn mogelijk, maar moeten wel passen bij het oorspronkelijke karakter. Tot slot zijn er de gele onderdelen: deze hebben een indifferente monumentale waarde en wijzigingen of sloop zijn mogelijk. "Het mooie van deze benadering is dat we per molen in kaart kunnen brengen welke onderdelen het meest van belang zijn om te behouden" legt Ype Jan uit. Mede op grond van deze waardebeoordeling kan ook besloten worden om authentieke onderdelen zo veel als mogelijk te restaureren in plaats van geheel te vervangen.

'Ken je eigen Groninger Molen'

Naast Erfgoedpartners, Wieringa en de vrijwilligers van de zes molens (zie kader) participeerden ook bouwhistorici Paul Groen en Gijs van Reeuwijk in het project 'Ken je eigen Groninger Molen'. Eén van de conclusies van dit project was dat het voor vrijwilligers en deskundigen belangrijk is om met elkaar het gesprek aan te gaan en kennis met elkaar te delen.

In een bouwhistorisch onderzoek wordt een molen als het ware binnenste buiten gekeerd en geeft het al zijn historische geheimen prijs. Een schitterende manier om de geschiedenis van de molen vast te leggen en een belangrijke basis voor restauraties. Verdiepend onderzoek zou in sommige gevallen nog meer uitkomst bieden. Dendrochronologisch onderzoek, het onderzoeken van jaarringen in houten molenonderdelen om te kunnen zien hoe oud ze zijn, zou een optie kunnen zijn. "Er zijn gevallen bekend van molens waarin hout is verwerkt dat minimaal 50 jaar ouder is dan de molen zelf. Waar kwam dat hout vandaan en wat zegt zo iets over de geschiedenis van een molen? Daar willen we ook graag achter komen, laat Anne hierover weten. De *Zelfzwichter* zal hier in de toekomst zeker vaker op terug gaan komen: er valt nog genoeg te ontdekken op het gebied van de geschiedenis van de Groninger molens!

Bij het project 'Ken je eigen Groninger Molen' waren de volgende molens betrokken:

- De Jonge Hendrik in Den An del (Molenstichting Winsum)
- De Noordstar te Noordbroek (Molenstichting Midden- en Oost-Groningen)
- De Hoop in Haren (Stichting Molen De Hoop)
- De Hoop in Kropswolde (de heer J.J. Pot)
- Fortuna in Noordhorn (Gemeente Zuidhorn)
- Langelandster Molen in Garmerwolde (Stichting De Groninger Poldermolens)

Wat doet een bouwhistoricus

Een bouwhistoricus doet onderzoek naar de bouwgeschiedenis van de molen aan de hand van concrete gegevens, zoals de gebruikte bouwmaterialen, de constructie, sporen van wijzigingen aan het gebouw en archiefmateriaal. Op basis daarvan kan hij afleiden welke delen van de molen van monumentale waarde zijn. Hij kan een uitspraak doen over bijzondere kenmerken en over de authenticiteit van de onderdelen. Dit heet een waardestelling. Zo'n waardestelling is een leidraad voor het maken van verantwoorde keuzes bij onderhoud, restauratie en (her)bestemming. Steeds vaker wordt het dan ook verplicht om voorafgaand aan een restauratie een bouwhistorisch onderzoek te laten verrichten.